

Om folket vid Don

Sjolochov fortsätter sin breda berättelse

Donkosackerna var en favoriserad grupp i det gamla ryska tsarriket. Kosackerna utgjorde kärnan i kejsardömets liv- och hustrupper och åtnjöt i gengäld stora förmåner och friheter. Men lillefar i S:t Petersburg kunde inte utan vidare räkna på deras trohet. Ryssland skakades gång på gång av kosackuppror. Under ledare som Stenka Razin och Pugatjov reste sig dessa Rysslands dalkarlar mot enväldet och kom mycken oro åstad. Kosackerna var ett nackstyvt släkte som svartsjukt vakade över sina privilegier.

Även kommunismen hade svårt att komma till rätta med kosackerna, som ogärna såg sina gamla rättigheter gå till spillo. Under inbördeskriget slöt de ofta upp på den vita sidan. De var välmående och självägande bönder som inte kunde acceptera jordbrukskollektiviseringen. Under årtal skakades donbäckenet av revolter och strider, och den stilla Don gick röd av brandreflexer och blod.

Michail Sjolochov var bara tjugo år gammal när han 1925 debuterade med en novellsamling med motiv från donkosackernas liv under inbördeskriget. Ett urval av hans noveller har nu kommit ut i Tidens utmärkta ryska klassikerserie under titeln *Den azurblå stäppen*. Novellerna är skisser till den väldiga romanserien *Stilla flyter Don* och är präglade av samma ambition: att för det övriga Ryssland förklara och försvara kosackernas egenart.

Sjolochovs program var den hänsynslösa realismen. Han hade på nära håll bevittnat striderna, han kunde vittna om ”hur idiotiskt enkelt människor dör”. Sjolochov sparar inte heller på effekterna. Hans stridsskildringar, avrättningar och massakreringar kan bli nästan outhärdligt grymma. Man får komma ihåg att hans skildring av inbördeskriget växte fram i protest mot den offentligt stödda heroiseringen och skönmåleriet av de överståndna fasorna.

Sjolochov gör sig knappast som novellist. Han behöver epikens stora utrymmen att breda ut sig på. I romansviten *Stilla flyter Don* visar han sig i helfigur. Han är en suverän berättare som med självklar rytm låter episoderna avlösa varandra. Det väldiga persongalleriet behärskas med massregissörens överblick och auktoritet.

I romanen kan han också göra rättvisa åt sin talang som naturskildrare. Han tycks vara utrustad med onaturligt skarpa sinnen och urskiljer de finaste nyanser i stäppens dofter, färger och ljud.

Naturskildringen intar också ett stort utrymme i romanen *Nyplöjd mark*, som handlar om jordbrukskollektiviseringen bland donkosackerna. Första delen utkom redan 1932, andra delen kom på ryska förra året. Den föreligger nu på svenska under titeln *Skörd vid Don* (Tiden). Romanens publicering var en stor litterär händelse i Sovjet. Sjolochov har ju inte utgivit något större verk på tjugo år. Hans utlovade stora krigsroman låter vänta på sig.

Sjolochovs kolchosroman beskriver hur ett jordbrukskollektiv upprättas i en kosackby och hur odlingen bedrivs där under ett år. Kamrat Davydov har som rättrogen kommunist, arbetare och revolutionär matros anförtrotts uppdraget att starta kolchosen. Hans ideologiska pålitlighet väger uppenbarligen tyngre än hans okunnighet i agrara frågor. Davydov är emellertid en duktig karl som bemästrar jordbruksproblemen och värre frågor än så. Ondskefulla krafter försöker motarbeta honom. Många bönder möter det nya med dolt eller öppet sabotage. Kontrarevolutionära officerare håller sig dolda i byn och agiterar bland bönderna. Davydov blir dödad när han likviderar motståndet, men hans offerdöd har inte varit förgäves. Kolchosen blomstrar och lever vidare.

Det ligger nästan trettio år mellan första och andra delen av romanen, och Sjolochov har naturligt nog inte kunnat vidmakthålla den första delens stämning. Berättartonen är en smula blidare och tröttare. De humoristiska inslagen har blivit mycket viktigare. Den komiske

olycksfågeln farbror Sjukar har avancerat från bifigur till huvudperson. Sjukars eviga missöden återberättas med frodig folklig humor. Det är ganska hårdhänta lustigheter det är fråga om. Man märker Sjolochovs beroende av den muntliga, folkliga berättartraditionen. Man kan komma att tänka på de dånande gapskratten på Ilja Repins berömda tavla Kosackerna skriver till sultanen. Det är humor som kanske inte slår an i salongerna, men säkert i de kolchoser där Sjolochov har sina många trogna läsare.

Från den första delen minns man den samvetsömme Xendrat Majdannikov, som trots sin kommunistiska övertygelse har svårt att frigöra sig från kärleken till de egna djuren. Det är därför han vägrar att enrollera sig i partiet. Så länge hans sinne är rent är han inte värdig den utmärkelsen. I andra delen belönas han för sin omutliga självrannsakan och upptas i partiet med stor pompa.

Efter första delen fick Sjolochov uppbära mycket kritik för sin teckning av bokens hjälte. Davydov var mänsklig nog att ha en kärleksaffär med den sköna men slarviga Lusjka. Det passade illa med partiets puritanska människoideal. I andra delen avvecklar Davydov sin amor under hederliga former. Händelsen behöver emellertid inte tolkas som en eftergift från Sjolochovs sida. Den har inre sannolikhet och verkar helt övertygande i sitt sammanhang. Sjolochovs människoskildring tillåter inga kompromisser.

Sjolochov har av entusiastiska beundrare satts i jämnhöjd med Tolstoj. Den värderingen är knappast hållbar. Han har något av Tolstojs episka bredd och kraft, men hans psykologi är tämligen primitiv. Han lyckas egentligen bara när han skildrar enkla människor med primitiva reaktioner. Han är oöverträffad som folklig berättare, men han har också den folkliga berättarens begränsade register.

Hitills har Sjolochovs berättarkonst varit oupplösligt förenad med donkosackernas värld. I den stora krigsromanen han just nu arbetar med är det meningen att han ska behandla ett allryskt ämne. Ska han gå i land med den uppgiften måste han nog vidga sitt register en hel del. Framtiden får utvisa om han ska lyckas.

Arbetarbladet 8/12 1961